

Diari de la Quinta del biberó

Diari de guerra de Josep Fornell i Casas, nascut a Casserres el dia 26 d'octubre de 1920. A punt de complir els 87 anys, recorda pro bé com la majoria seva lleva, l'anomenada "Quinta de biberó", sense la més mínima preparació militar, es van trobar enmig d'una guerra que, a la seva edat, no podien entendre de cap manera. Després de tants anys de guardar aquest petit secret, redactat en els moments de més calma d'aquella fatídica experiència, ens l'ha lliurat per si volíem publicar-lo en aquest dossier. Moltes gràcies, Josep.

Casserres

La Guerra Civil Espanyola, que va començar el 18 de juliol de 1936, a causa de la revolta d'uns generals, i, junt amb ells, quasi totes les unitats de l'exèrcit, contra el poder legalment constituït, continua amb tota duresa.

La meua vida fins aquest moment, malgrat les naturals privacions que comporten tota conflagració i de la marxa ja d'alguns familiars cap a la lluita, no ha deixat d'ésser de pau i benestar, a causa, potser, de la poca visió de les coses, o tal vegada dels meus 17 anys buits d'experiència per afrontar els obstacles que impedeixen el lliure desenvolupament de qualsevol persona humana.

Criden a files la lleva del biberó

Vivint així, va arribar el 27 d'abril de 1938. El govern de la República crida a files la lleva de 1941, i jo, com a pertanyent a dita quinta, quedo mobilitzat i incorporat a l'Exèrcit Popular. El dia 27 d'abril, doncs, surto de casa per anar a Berga a presentar-me al CRIM, núm.14, que fou traslladat de Barbastre a dita població, ja que les forces faccioses havien ocupat aquella ciutat.

Berga, tot i ésser prop de la llar on vaig néixer, fou un lloc força crític per a mi, ja que dormíem a l'església de Sant Pere, a terra, morts de fred, i només amb una manta. El menjar -no gaire bons- els donaven al convent de les

Germanetes, convertit en casa de repòs i administrat, gairebé, per les mateixes monges, però vestides sense hàbit, tal com vesteix la dona del poble, la dona treballadora, la dona universal. En aquestes condicions hi passo set dies, fent instrucció militar. Llavors vaig començar de comprendre el terrible canvi que havia fet: d'una vida normal i lleugerament infantil a una vida de campanya, aspra, de grans concentracions, en què l'home és l'ésser més insignificant, on es perd tota la personalitat, sense iniciativa, reduït a un número qualsevol, només amb la missió de creure i executar el que una persona mana, igual que el pastor amb la seva veu autoritària fa anar les ovelles d'ací d'allà. Així mateix quedem convertits els homes en el precís moment de la incorporació a files.

De Berga a Artesa de Segre

Des de Berga, i passats aquests dies, amb altres companys de fatigues empenem el camí cap a la colònia Rosal per agafar el tren fins a Manresa i Súria, lloc on baixem. Plovia d'allò més, i sota un aiguat torrencial, insuportable, a peu fins a Cardona, on arribem molls, cansats i esgotats físicament. Ens fan pujar al castell, però resulta que no hi cabem. No sabien què fer de nosaltres, però a la fi ens encabeixen en un cinema. Allí de pel·lícules no en projectaven, però érem els protagonistes d'un drama real que hauria



Josep Fornell i Casas en una fotografia dels anys en que formava part de la "Quinta de biberó".

ARXIU J. FORNELL

fet plorar els espectadors, i, no cal dir, les nostres mares.

Durant els pocs dies que hi vàrem ser, dormíem asseguts a les butaques, però aviat ens conduïren a les golfes humides i fredes d'una fàbrica que hi ha prop del riu Cardener.

Un bon dia, després d'unes jornades d'instrucció, de bon matí, es presenta una caravana de camions, als quals pugem després d'haver recollit les poques coses personals que portàvem. Ningú de nosaltres no sabia el nostre destí, només sabíem que uns nens de 17 i 18 anys els portaven a la guerra sense cap consideració, perquè els altres, els que manen, els que vesteixen millor i llueixen estrelles, sí que ho sabien.

A Ponts se'n queden uns quants, i la resta continuem fins a Artesa de Segre, lloc de destí, de moment. En el col·legi on ens col·loquen hi trobem els veterans

supervivents de la 142^a Brigada Mixta, que després d'uns espantosos atacs prop de Balaguer van deixar-hi la pell bona part dels seus components. Nosaltres, pobres "quintos", vam haver de cobrir les baixes de dita brigada, i, sense saber com, ens vam trobar amb un fusell a les mans i convertits en combatents de l'exèrcit de la República.

Segons ens diuen, un d'aquests dies, l'aviació facciosa bombardeja alguns pobles veïns, i, per tal d'evitar possibles atacs, ens porten fora de la població i ens entaforen en un cobert a tocar de la carretera. A més de fer instrucció, tot sovint canviem de cobert o paller, per més seguretat.

Ordre de marxa

Uns dies més tard, ens arriba l'ordre de marxar. Carreguem la motxilla, plena de coses íntimes, la manta, el fusell, les cartutxeres plenes de bales, i algunes coses més que no descriu. Tot plegat feia el seu pes. Arriba una caravana de camions, hi pugem, i junt amb els altres camarades de la brigada se'ns emporten carretera enllà fins a Bóixols, poble petit, rodejat completament de muntanyes.

Aquí la instrucció militar va ser ininterrompuda. Per cert, vam jurar bandera al bell mig de la carretera, amb gran solemnitat i amb assistència de molts oficials de l'exèrcit.

Passats uns dies, ens fan marxar a peu muntanyes amunt, acompanyats d'animals de bast, i ens quedem en una serra anomenada "La Personada". Allí hi vàrem estar força temps cobrint línia dintre de les trinxeres. Els primers projectils de morter els vaig sentir allà, tots els dies, a la mateixa hora, després de dinar.

L'aigua, transportada amb un mul, escassejava, i, per aquest motiu, vam passar molta set.

Una temporada de descans a Abella de la Conca, i altra vegada a les trinxeres, però ara al pla d'Isona. Després de rellevar-nos, ens porten, en camions, a Cubells, on vàrem sojornar força dies.

Falsa alarma

Una currua de camions ens vénen a buscar, per traslladar-nos, segons diuen, al front de l'Ebre. Jo tenia el cor més petit que una formiga, però, per sort ens fan tornar a Isona a cobrir línia. També canviem de batalló: del 565 passem a 568, ja que aquest tornava de l'Ebre completament desfet.

Al cap d'uns dies ens relleven, pugem en camions, passem pobles i més pobles fins que ens fan baixar i, a peu, camina que caminaràs fins que –per sorpresa– ens van atacar els nacionals. Els projectils d'artilleria queien a cada pam, els avions metrallant per sobre nostre, morters, metralladores...; talment semblava l'infern. Amb aquestes, vaig caure ferit per la metralla d'artilleria; era el dia 11 de gener de 1939, a les tres de la tarda. Després de córrer un bon tros ajudat per dos companys, no vaig poder més i vaig caure, car m'ofegava. Mentre els altres soldats s'anaven retirant, jo em vaig quedar ajagut a terra, ja que no podia caminar. Em pensava que em farien presoner, però al final vénen els companys i, en llitera, em porten a la rereguarda. Després de curar-me un xic les ferides, continuem la marxa, sempre damunt la llitera, però els sotrats, la pluja, el fred i la set em feien patir molt més. Després de dues hores arribem a l'hospital improvisat, prop de la carretera, i una ambulància em porta a l'hospital de Prats d'Anoia (Prats de Rei), on només hi vareig estar dos dies perquè ens van evacuar.

D'hospital en hospital

El dia 13 de gener de 1939, en tren, em porten a Barcelona i m'ingressen a l'Hospital General de Sant Pau, on vaig estar-hi fins el dia 26, dia en què les forces nacionals entraven a Barcelona. Mentre ells entraven per un cantó, jo en sortia per l'altra en direcció a Girona. Com que l'hospital s'evacuava, ens van deixar triar entre quedar-nos o marxar. Tots els que ens vam



Felicitaçió manuscrita de Josep Fornell al seu pare en motiu de l'aniversari. ARXIU J. FORNELL

poder moure vam marxar. Ens van dir que a l'estació de França ens esperava un tren, però no en vam veure cap enlloc.

Els carrers de la ciutat oferien un aspecte llastimós: magatzem i botigues obertes, tot escampat per terra, la gent carregada amb sacs de farina, pots i caixes de tota mena; l'aviació facciosa bombardejant i els caces metrallant sobre la ciutat; nosaltres, enmig del rebombori, esperàvem l'oportunitat de sortir de la ciutat com més aviat millor. Beneixo les dones de Barcelona que en tan tràgiques circumstàncies em van ajudar amb tota classe de queviures.

Barcelona quedava buida, l'artilleria de l'exèrcit republicà abandonava la ciutat, tothom corria esporuguit, i jo, seguint el curs dels esdeveniments, amb un peu calçat i l'altre per calçar, feia el que podia per sortir. Prou marxaven camions, però tots passaven de llarg, fins que un xofer que va tenir bon cor em va carregar.

Quan arribem a Calella ens fan baixar perquè havien de carregar material i no hi cabíem. En baixar del camió ens enganxa l'aviació enemiga metrallant a tort i a dret. Els camions que pujaven van parar i els ocupants van baixar per protegir-se. Marxen els avions i marxen els camions; em fico dintre d'un d'ells, ja que havia pres el determini de no tornar enrere.

A Girona, jo i molts d'altres buscant un hospital; al final en trobem un, però ens diuen que no hi ha llits. Fem nit a l'estació del tren, i a la matinada ens porten a Olot.

Camí de l'exili

A Olot, el meu domicili va ser un cinema transformat en hospital. La gana que vaig passar en aquesta població no es pot descriure. Els ferits que podíem caminar sortíem a robar naps, i si algú me'n demanava, jo content.

El dia 5 de febrer es va evacuar aquest edifici, i amb el mateix mitjà de transport de sempre arribem a Camprodon, on la gent que fugia havia provocat un gran enrenou. D'aquí, a peu, carretera enllà, fins a Molló. Els dos dies que hi vam passar vàrem menjar molt bé i beure molt bona llet.

Passats els dos dies, ens vénen a buscar, i en autocars ens traslladen a la frontera. La carretera estava en molt mal estat i era molt difícil transitar-hi. Amb penes i treballs, vam arribar a la ratlla de la frontera, a Coll d'Ares. La nit la vaig passar damunt d'un camió, envoltat de neu, i de l'immens cementiri de cotxes, ambulàncies i camions carregats de sacs de farina i altres queviures, llençats pel pendent, barranc avall. Més tard, una immensa foguera feia desaparèixer tot aquell deversall de material. La causa de tot això va ser que la carretera no travessava a França, i, per tant, els carruatges s'havien d'abandonar forçosament a la ratlla fronterera.

El dia 9 van obrir la frontera, i la gran multitud allí concentrada, tant militars com civils, va poder travessar a França, després de ser registrats per les autoritats franceses. Els civils entraren fàcilment, però els militars havien de deixar les armes. Els malalts i ferits, a peu, en llitera o a cavall d'un mul. Terrible odissea! Mai, en ma vida havia patit tant anant a cavall. Les ferides rascaven l'esquena de la bèstia, i era molt difícil d'aguantar-se a sobre. Vam arribar a Prats de Molló, on ens esperaven un seguit d'ambulàncies per traslladar els ferits als hospitals. Ja en plena nit, em carreguen en una ambulància i em porten a l'hospital que hi ha a l'entrada del poble. Entro, m'assenyalen un llit i, cansat de tantes aventures, dormo com un soc. Aquí vàrem menjar fenomenal: bon pa, llet, cafè, te, sopa vegetal i tot el necessari. És el lloc on vaig començar a sentir el vertader francès per boca de les infermeres. Però només hi vaig ser dues nits. Altra vegada dalt d'un camió, per entre muntanyes i paisatges de postal, on ja se sentien les primeres sentors de la flora en procés d'esclatar. Vam creuar el poble d'Aix les Bains fins arribar a Arles-sur-Tec, i ens van entaforar en un pavelló de l'Estació. D'aquí sortia la primera carta cap a casa, a través d'un capellà. Les infermeres eren espanyoles, el menjar anava força bé, els dies anaven passant, i d'aquí no ens movíem.

Marsella

Era el dia 28, quan, de cop i volta, ens evacuen. Altra vegada dalt d'un tren, equipat amb lliteres.

Eren les set de la tarda quan emprenguérem el viatge. A cada estació que paràvem, ens esperava una gran gentada portant-nos queviures: pa, llet, cafè... Mai no oblidaré el gest d'humanitat i bon cor d'aquella bona gent del Rosselló. Perpinyà, Narbona, Bessiers, Carcassona i molts altres pobles que passen per la meua memòria com a noms venerats pel sacrifici que feia aquella gent per als desvalguts.

A les 9 del matí de l'endemà arribem a Marsella, lloc del nostre destí. Uns infermers es van cuidar de portar els ferits, entre els quals hi era jo, en un transatlàntic de luxe, de nom "la Providence". Aquí vam ser atesos com uns reis. Moltes estones m'embadalia, des de coberta, contemplant el gran tràfec d'aquest port: les seves formidables instal·lacions, les contínues entrades i sortides de vaixells, les grues de gran tonatge, etc.

Dins del vaixell em destinen a la cabina 203, de segona classe, on hi dormíem quatre. No hi mancava res: lavabo, armari mirall, ventilador, bany complet; dos grans restaurants, de primera i segona categoria, cinema, sala de te, saló per a fumadors, sala de ball, etc. El menjar, més que bé, servit per professionals del vaixell (hotel).

Abnegades infermeres ens curaven les ferides i es cuidaven pacientment dels malalts. La seva alta educació la demostraven tractant-nos amablement, amb vertader amor de mare; per a nosaltres feien els més grans sacrificis, a fi que la convalescència no fos tan pesada; sempre eren fidels i atentes al més mínim crit d'angoixa.

L'1 de març de 1939, d'aquest vaixell en va sortir la segona carta per als de casa.

Camp de refugiats

Després d'un mes de romandre en aquest vaixell vam haver de deixar-lo, ja que havia de fer un trajecte al Pacífic. Van fer dos grups: els qui no estaven ben curats els van portar en un hospital de Marsella; els qui ja podíem valer-nos per nosaltres mateixos, en tren, ens porten al camp de refugiats d'Argelers, al Vallespir, el més gran de França, repartit en molts departaments: camp militar d'espanyols refugiats, camp civil, camp internacional, etc.

El que suscribe, José Fornell Casas natural de Caseres, provincia de Barcelona, de 18 años de edad, de oficio albañil que presta sus servicios como soldado en la 142 B.M. - 32 B.M. - 32 B.M. - Cia del XI C. de E. con el mayor respeto expone: Que teniendo 3 hermanos en el frente y encontrándose uno de ellos, en el Batallón de Zapadores n.º 11, - 2.º Comp.º, yo deseando estar en su compañía es por lo que se le solicita.

Se sea concedido el ingreso en el mencionado 11 Bat.º, donde al mismo tiempo, con la práctica de su oficio, eres puede ser más útil a la causa de la República.

Viva Vd. muchos años para bien de la República.

En — a — de Junio de 1938

El soldado

Vam estar gairebé un dia estirats a la sorra de la platja, tapats amb mates, ja que el vent aixecava la sorra i no podíem ni obrir els ulls. Ja dins al camp, em destinen a la unitat 4 bis, 9, agrupació d'infanteria.

Dintre d'aquest recinte que semblava una ciutat, ens hi perdiem a cada pas, i a més, amb la dificultat de no poder circular a causa de la mala organització. Més tard, van venir enginyers nous, i, en lloc de les diminutes casetes, es van aixecar majestuosos barracots, fets de fusta i paper impermeable; no eren, ni molts menys edificis originals, però sí molt més còmodes i ventilats.

Just arribar-hi, em vaig apuntar en un grup de construcció, ja que ens prometien de menjar més bé i de cobrar algun franc, però a l'hora de la veritat ni una cosa ni l'altra es va complir. Molt treballar, menjar com els altres, i així anaven passant els dies. Les hores d'esbarjo les dedicava a passejar per la grandiosa superfície habitada, i pel "Barri Chino", que oferia un aspecte deplorable; lloc de concentració dels tristament cèlebres valors dels barris baixos barcelonins. L'escòria de tot Espanya es va reunir ací. No és estrany que, amb quatre francs, comencessin a muntar tendes i més ten-

Carta de Josep Fornells
(ARXIU J. FORNELL)

des, igual que el carrer principal d'una ciutat en dia de mercat: botigues de queviures, cafè, pastisseria, bunyoleria, sabateria, rellotgeria, llocs d'oci i distracció, taules de joc, i la corresponent cridòria. Moltíssims refugiats vertaderament honrats que no tenien altre mitjà de vida per poder subsistir es veien obligats a vendre els quatre objectes que portaven: plomes estilogràfiques, rellotges, articles que ens donaven per vestir: pantalons, camises, espadenyes, etc. Els no fumadors ens veníem el poc tabac que ens repartien.

Aquests individus sense cor, atracadors en ple dia, es van valer de les males condicions en què ens trobàvem molts germans seus espanyols i catalans. D'un rellotge en donaven 20 francs, d'una ploma estilogràfica, 4 o 5; d'un bitllet de cent pessetes, 1 franc i encara gràcies de poder-lo vendre. Aquest personal es va fer la barba d'or robant conscientment als pobres internats, ja que obligatòriament havíem de recórrer a ells.

Els primers dies d'ésser aquí, la gana fou intensa. Vam adoptar la solució d'anar al camp civil a recollir trossos de pa que els seus

habitants llençaven; fins i tot trobàvem pans enterrats a la sorra. Això passava perquè a les famílies amb pares i fills els donaven més ració. Si nosaltres els en demanàvem també ens en donaven. Més tard vaig ser jo l'encarregat de distribuir el pa en el barracot que m'estava; com és natural, la cosa va canviar completament; vaig fer la pau del temps passat, i ara era jo que feia el pa malbé.

Un dia vaig intentar fugir del camp amb alguns companys. Ja havíem travessat les xarxes de filferro i érem a l'exterior, quan un sentinella que vigilava se'n va adonar, i tots plegats haguérem de tornar a dintre.

Els primers vigilants i guàrdies de l'interior dels camps eren senegalesos que ens feien la vida impossible; més tard hi posaren argelins que, dintre de tot, eren més civilitzats; més tard i al final, hi posaren gendarmes francesos.

En aquest camp vaig escriure la tercera i quarta cartes als de casa. Una la vaig entregar a un company de Reus que retornava a la seva ciutat, i l'altra vaig enviar-la per correu ordinari.

Surt el sol de l'esperança

Per acabar només em cal dir que els famosos constructors de barracots en varen fer un per a nosaltres sols, en el qual teníem totes les comoditats. En podem dir "comoditats" si les comparem amb el mal viure dels altres. Teníem llits, vidrieres amb cortines, llum, subministrament a part. Però tot aquest bon viure, tot aquest castell es va ensorrar pocs dies més tard en donar-nos la notícia sensacional que el camp s'evacuava i havíem d'escollir el nostre destí: Espanya o França. Per aquest motiu ens varen reunir als afores del recinte, ens feien passar per un corredor estret i ens preguntaven on volíem anar. Aquest va ser un moment vertaderament crític. El meu pensament donava voltes i més voltes, sense trobar-hi solució. ¿Qui era que no pensés en possibles repesàlies per part dels nous dirigents de la nació espanyola? Ningú! Per fi, em vaig decidir; millor dit, no em vaig decidir, ja que veritablement el meu punt de vista no era precisament el que amb tanta facilitat vaig executar. No vaig fer res més que seguir els meus companys d'aventures de

tot el temps que vaig estar concentrat. A ells, possiblement, els dec el retorn a la pàtria.

Els qui volíem tornar a casa formàvem un grup, i els que es quedaven en formaven un altre. Una caravana de camions ens va traslladar per una ben cuidada carretera, coberta materialment d'un fullatge espès i verd; les delicioses aromes de les flors dels jardins propers, l'aire sa de la muntanya, la llibertat que acarònàvem i l'ambient tan diferent del qual sortíem, eixamplaven el nostre esperit. Però l'alegria va durar poc, ja que ens varen portar al camp de refugiats de Barcarès, al Rosselló, per cert, en pitjors condicions que l'anterior, ja que el menjar tampoc no anava gaire bé.

Retorn a la pàtria

Era el dia 9 de juny ens van dir que una expedició, en la qual jo hi era inclòs, sortia cap a Espanya. En un camió, com sempre, ens dirigim a la frontera. Els cants d'entusiasme ofegaven el soroll del camió, i encara eren més forts quan passàvem per les poblacions del Pirineu Oriental. Tot eren ria-

lles i gatzara, però a mesura que ens acostàvem a la frontera, les rialles s'apagaven, i els nostres rostres empal·lidien i el silenci era total. Arribem a la Jonquera, parem, baixen els gendarmes francesos i pugem els guàrdies civils espanyols. En veure aquell uniforme i essent ja en territori espanyol vàrem quedar garratibats. No sabíem què en farien de nosaltres; si ens tancarien a la presó o en un camp de concentració. Érem com xaiets a les seves mans. De totes maneres continuem fent quilòmetres, amb el natural efecte que ens feia cada poble, cada persona. Amb aquest sentiment, a mitja tarda, arribem a Figueres. Ens tanquen en un local anomenat "La Carbonera, i passats pocs moments ens criden per revisar els avals, alguns dels quals no varen acceptar. Com que ja s'havia fet fosc, dormim amb la mateixa manta que portàvem sobre el terra de dit local. No cal dir que, de dormir, res de res.

L'endemà al matí varen començar la classificació: els que teníem avals i diners per pagar-nos el viatge fins a casa, en un costat. Un familiar del meu poble que em

va localitzar en el camp d'Argelers em va lliurar un aval fet per un capellà conegut, i també un bitllet de 25 pts. De moment, això va ser la meva salvació. Els que tenien aval, però no tenien diners, en un altre cantó. I els sense papers i sense diners, en un altre.

A mi i un company de Barcelona ens van arreglar els papers i ens van deixar marxar aquella matinada mateix. Jo tenia les 25 pts. i algunes més que havia fet al camp venent-me les meves pertinences, però el meu company no tenia res. Ningú no sap l'alegria que vaig sentir en traspasar aquella porta, i en sortir al carrer i mirar enrere, i veure que cap guàrdia no ens seguia després de tant temps d'estar vigilat i manat, ja completament lliure, va fer-me un efecte impressionant.

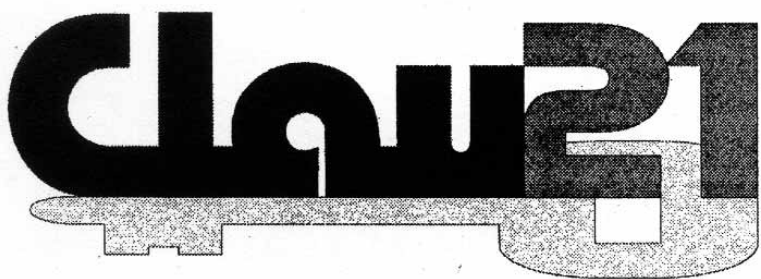
Sortim en direcció a l'estació, però el tren no passava fins una hora més tard. Sort en vàrem tenir. Tot caminant arribem a la Rambla i comencem a demanar caritat per poder arribar a casa. Un capellà va ser altra vegada la nostra salvació. Li vàrem demanar diners, i ell i un senyor anònim ens en varen donar. Així

vam poder pagar el bitllet fins a Barcelona.

Pugem al tren, però per molt que corregués ens semblava que no es movia de lloc, ateses les ganes que teníem d'arribar a casa. La majoria d'estacions estaven destruïdes, ponts malmesos, i de molts vagons de passatgers només en quedava l'esquelet. La guerra havia passat amb les més nefastes conseqüències.

Contemplant això, ens anàvem acostant la ciutat comtal. Arribar-hi i fer-se fosc va ser tot una cosa. El meu company i jo baixem del tren i continuem fins a Sants, carrer Cardó, que és on vivia el meu company de viatge. Allí vareig sopar i dormir. El dia següent m'aixeco a les 6 i després d'esmorzar m'acomio d'aquella bona família. Agafo la maleta de fusta que em vaig construir al camp d'Argelers, i cap a l'estació del Nord, amb la companyia d'aquell bon amic que, a més a més, em va donar els corresponents diners per arribar amb comoditat a casa.

Un cop a l'estació ens acomiadem, i pujo al tren que em portarà fins a Manresa. De l'estació del Nord d'aquesta ciutat m'encami-



PSG. INDÚSTRIA, 40

T. 93 821 45 23

FAX 93 822 08 00

08600 BERGA

CLAU21PS@TELELINE.ES

I M M O B I L I À R I A

Tot tipus de gestions immobiliàries: Compra, Venda, Lloguer

L'immoble que necessiti a la seva mida:

Pis, Duplex, Casa, Finca, Xalet, Parcel·la, Local, Parquing.

Si disposa d'un immoble per vendre o llogar:

Li tramitem la seva venda o el seu lloguer de la millor manera segons siguin els seus interessos i preferències. Li valorem i realitzem un reportatge amb fotografies digitals per anunciar-lo a Internet, si vostè ho vol. Truqui'ns i li explicarem el nostre mètode de treball.

no a la plaça Sant Domènec, i sense torbar-me compro el corresponent bitllet i pujo en un autocar de l'ATSA. Prou corria, però a mi em semblava una tortuga. Per fi arribem a Puig-reig. Quin goig veure cares conegudes, després de tant temps d'estar despenjat de la vida social d'aquests pobles! Pregunto per l'autocar de Casserres i em contesten que és el mateix que m'havia portat des de Manresa, ja que els ponts de Viladomiu estaven ensorrats, i, per tant, per anar a Berga, havien de donar la volta per Casserres. Altra vegada dins el mateix cotxe, i, per fi, l'última etapa de la meua llarga peregrinació per aquests mons de Déu.

Faig parar el cotxe abans d'arribar al poble –com que érem els perdedors ens havíem d'amagar–. Baixo, emprenc el camí cap a casa, pensant sobretot amb l'ensurt que donaria a la meua família. Ja molt a prop de casa vaig endevinar que m'havien vist, però de moment, per a ells, era un senyor desconegut que s'acostava amb molta parsimònia i amb la corresponent maleta. La rebuda va ser colossal per a uns i no tant per als altres, car els meus germans no em van conèixer, ja que deien que m'havien canviat. Cosa normal després de tant temps de ser fora de casa.

Bé, aquí acaba la primera part de la història d'un combatent de la guerra civil espanyola, que va lluitar en les files de l'exèrcit de la República, que després de moltes calamitats passades en el propi territori i també en el de la veïna França, per fi ha arribat a la seva llar.

La Mina i la mili

La segona part que vaig a començar, vertaderament, no és millor que la primera. Un cop a casa, mirar de refer la salut força deteriorada, sortir molt poc, ja que quasi ens havíem d'amagar; treballs a trobar feina, car la gent em mirava de reüll per la raó de ser "rojillo". Ningú no et volia llogar. Així, treballant dia sí dia no, vaig arribar a fer totes les feines del món. Van passar els dies, setmanes i mesos, però sempre amb la idea ficada al cap, que qualsevol dia em podien demanar altra vegada per acabar de complir la "mili". I Així vaig passar un parell d'anys, sense humor, sense gaudir de res, sense poder fer un pensament per tal



d'emprendre la verdadera ruta de la vida. Més tard va ser la mina, sota terra, on vaig treballar febrilment, per poder-m'hi quedar el dia que demanessin la lleva de 1941, i així estalviar-me una altra vegada totes les penalitats sofertes en el passat. Però res d'això s'esdevingué. Jo continuava treballant a la mina dies i dies sense veure la llum del sol, disposat, fins i tot, a perdre la vida en algun accident. Per sort o per desgràcia no va ser així.

El desembre de 1941, el govern del "Generalísimo Franco" demana a files la meua lleva. Prou vaig fer les meves diligències a fi de continuar treballant a la mina Ritina de Cercs, però tot va ser inútil.

Els primers dies de l'any nou, l'Ajuntament va passar-me el corresponent full on em comunicava que havia de presentar-me el dia 5 a la caixa de reclutes, número 38 de Terrassa. M'hi presento, i em destinen al 21è Regiment d'Artilleria de Muntanya de Guarnició, a Mataró. Torno a casa força animat, ja em tocava ser prop de casa, i el dia 9 m'incorporo a files.

Els quatre dies que em queden d'estar a casa em passen volant. Faig la maleta, m'acomio de la família, i amb el cotxe de les dones que treballen a les fàbriques del Llobregat arribo a Puig-reig. Aquí agafo el Carrilet fins a Manresa, i amb el tren del Nord fins a

Sobre d'una carta enviada per Josep Fornell. ARXIU J. FORNELL

Terrassa, i de dret a casa dels meus oncles. Vaig a la caixa de reclutes i em diuen que hi torni l'endemà al matí, a les 7. Finalment, altra volta en tren, amb molts d'altres desconeguts de diversos pobles. Un cop a la caserna vaig començar a veure l'esperit de companyonia que tenim els catalans.

De la Caixa de Reclutes de Terrassa em van enviar a Mataró, on m'hi vaig estar dos anys. I després, encara, dos anys llargs, a can Bétera, Cullera, Albacete, i finalment a Castejón del Puente, a l'Aragó, on em van llicenciar.

No va ser una mili gaire bona, car ens tractaven de "rojos separatistas" i de "perros catalanes", a més d'algunes bastonades.

CANÇÓ DEL REFUGIAT

Somos los rojos refugiados,
a este campo llegados,
después de mucho andar.
Hemos cruzado la frontera
a pié y por carretera,
con nuestro ajuar:
manta, macutos y otras hierbas,
dos botes de conservas
y algo de humor,
que es todo lo que hemos podido salvar
tras mucho luchar
contra el fascismo invasor.
Y en el campo d'Argelers-Sur-Mer

nos fueron a encerrar para mal correr.
Y pensar que hace dos años España entera era una nación feliz; abundava comida, el tabaco y el papel.

Había muchas diversiones, paz en los corazones y mujeres a granel, y ahora ni cagar podemos sin que venga Mohamet. Nos gritan por todos lados: nos dicen: allez, allez! Viento, chabolas incompletas, ladrones de maletas, arena y mal olor; viento por todos los rincones, sarna hasta los cojones, fiebre y dolor; alambradas para tropezar, de noche, al caminar, buscando tu chalet.

Y si vas al barrio chino estás copado, te quedas sin un real y cabreado. Dos cigarros, mil pesetas, y en el juego no te metas, pues la puedes palmar; y si tu vientre te apura y a la playa vas a oscuras te pueden asesinar. En mal año hemos entrado, no sabe uno que hacer, cada día un bulo, y al fins daremos por el c. a Deladier.

Joan Fornell Casas